

**La tradició política alemanya: el pes del passat i la
construcció de la nova República Federal**

Joan MARCET

Universitat Autònoma de Barcelona

Working Paper n.12

Barcelona 1990

L'any 1945 ha estat anomenat moltes vegades com l'any zero («Alemanya, any zero» —Roberto Rossellini— 1947), i s'ha associat al període de postguerra amb la idea de taula rasa. Però les estructures econòmiques i socials, les ideologies religioses i filosòfiques, les grans forces polítiques de l'Alemanya actual tenen, evidentment, les seves arrels en el passat.

L'herència històrica alemanya es caracteritza, a l'inici de l'actual RFA (1949), en primer lloc per l'absència d'una tradició democràtica real. El país no havia conegut mai una veritable revolució liberal, fet que ha produït el relentiment de l'agonia de la monarquia i l'arrelament d'estructures autoritàries. La democràcia només s'ha implantat a Alemanya després de dues desfetes militars dramàtiques, el 1918 i el 1945.

La segona característica de la història alemanya és el sentiment d'una frustració, la de la unitat perduda. La recerca de la unitat és una preocupació des dels inicis del segle XIX. L'empresa ha estat difícil i el preu a pagar elevat, ja que la burgesia ha sacrificat la democràcia a aquest objectiu.

Durant la primera meitat del segle XIX, la lluita per la unitat alemanya es confon amb la lluita per la llibertat política i té un caràcter clarament idealista. Els liberals, que durant aquesta època intenten influir en el procés i el 1948 n'agafen la direcció, fracassen en trobar-se al davant l'herència de l'Alemanya luterana: el particularisme i el poder de les dinasties, l'església, l'aristocràcia i l'exèrcit, que no estaven disposats a abdicar de la seva secular autoritat. La unificació estatal, sota la forma d'un Estat federal i sota l'hegemonia de Prússia va ésser l'obra de Bismarck. Allò que la nació alemanya no havia pogut aconseguir per un acte de voluntat sobirana, Bismarck ho va realitzar en profit de l'Estat dels Hohenzollern, sense posar en perill els principis tradicionals sobre els quals s'havia edificat aquesta poderosa monarquia. Les dues grans realitzacions bismarckianes entre 1850 i 1871 varen ser, la formació de la unitat alemanya sota la direcció prussiana, i la integració de la burgesia en expansió dins aquest «Reich» unificat.

Aconseguida la unificació, la Constitució de 1871, que inicia el IIⁿ. Reich, pot definir-se com un conjunt de compromisos. Però la solidesa d'aquests compromisos reposa completament sobre la persona del Cancellier (Bismarck fins el 1890, diversos personatges mediocres sota el regnat de Guillem II entre 1890 i 1918), veritable mestre de l'organització imperial, regulador de tots els poders, responsable de la política general davant l'emperador.

La desfeta i la ruïna alemanya a la sortida de la guerra europea és total responsabilitat de les classes dirigents. Però, l'endemà mateix de l'armistici refusen

declarar-se vençuts i busquen reprendre la seva posició dirigent. La manera com aconseguen aquest objectiu és la història de la República de Weimar. Abandonant el poder a la burgesia i al socialisme moderat, veuen amb satisfacció els errors i el declivi de la República de Weimar. Les temptatives que realitzen el 1920 i 1923 per retornar al poder són prematures i decideixen, llavors, aprofitar la galvanització que el nacional-socialisme va anar operant sobre la població, i finançar i utilitzar aquest poderós moviment per ta de conservar les seves posicions econòmiques i recuperar la seva influència social i política. El cop d'estat de Hitler el gener de 1933 és el resultat d'un acord entre les velles classes dirigents i el partit nazi.

És en aquest context històric que aniran apareixent les diverses forces polítiques alemanyes, que en menor o major grau seran el precedent dels partits actuals a la RFA.

a) El moviment liberal

El moviment liberal apareix a Alemanya en la primera meitat del segle XIX, en medis universitaris primer, i després en una part de la burgesia i entre alguns aristòcrates. Es tracta, però, d'un moviment dividit i inorgànic: d'una banda els liberals favorables a una monarquia constitucional, al bicameralisme i a una prudent liberalització de l'Estat; d'una altra, els liberals-nacionals que busquen la unitat alemanya a través del reforçament de la federació (del «Bund») més que a través de les llibertats individuals; finalment, els radicals o demòcrates que eren republicans i volien promoure un model similar al dels Estats Units d'Amèrica.

Els primers tenien influència al Sud (sobretot a Àustria), els segons al Nord (Prússia) i els tercers en els Estats més petits. Però tots els corrents varen suportar l'acusació d'inspirar-se en l'estranger i varen ser objecte de mesures repressives.

Enfront del moviment liberal s'aixeca el nacionalisme, el romanticisme polític que busca en la història alemanya la font d'inspiració d'un Estat alemany original, orientació que troba un gran ressò dins el catolicisme alemany que està en ple creixement. Només les revolucions de 1848 donen un efímer triomf als corrents liberals.

b) El moviment socialista

El creixement del capitalisme a Alemanya, des de meitats del segle XIX, fa aparèixer una classe obrera forta i organitzada, a la vegada que la burgesia capitalista i la petita burgesia liberal i burocràtica reemplacen a la vella aristocràcia. A través d'una ràpida urbanització i d'un creixement econòmic capitalista intens, l'Alemanya de les fàbriques substitueix l'Alemanya rural i de les petites viles medievals. El moviment socialista és el fruit d'aquests canvis econòmics i socials, però es tracta també d'un moviment dividit.

El «socialisme d'Estat», amb Ferdinand Lassalle al front, és el dominat fins el 1871. Influenciat per Marx, Hegel i Fichte, creu en la necessitat de donar a la classe obrera els mitjans per a la seva autonomia política, dotant-lo d'un partit polític independent, i manté la confiança en la capacitat d'un Estat nacional alemany de fer regnar la justícia econòmica i social contra la burgesia.

El 1863, Lassalle funda l'«Associació General Alemanya de treballadors (ADA)» que s'anirà fent forta a Renània, Berlín, Hamburg i Frankfurt.

Sobre bases diferents, amb una organització, descentralitzada, es va fundar, també el 1863, la «Unió d'associacions de treballadors alemanys (VDA)» per dos socialistes Wilhelm Liebknecht i August Babel. Malgrat l'amistat personal de Liebknecht amb Marx, fins el 1868 la VDA no adopta el programa socialista de la Internacional. L'any següent, la Unió es transforma, amb l'adhesió d'alguns lassalians, en el «Partit Social-Democrata dels treballadors (SDAP)» i adopta a Eisenach un programa d'inspiració marxista però favorable a reformes democràtiques. Aquest grup té la seva principal implantació a Saxonia.

c) Els partits durant el II. Reich

Poc abans de la constitució del II. Reich, es crea per impuls de Windthorst el «Partit del centre (Zentrum)» on conflueixen conservadors, liberals i catòlics i que es recolza sobre una xarxa d'organitzacions diverses (sindicats cristians, cooperatives, moviments juvenils) i sobre l'organització sòlida de la jerarquia catòlica i de les congregacions religioses. Contra aquest partit Bismarck desencadena el «Kulturkampf» amb l'objectiu de laïcitzar Alemanya. Després de la victòria conservadora de 1878, el Zentrum recolzarà Bismarck en la lluita contra els socialistes (lleis d'excepció).

Per la seva banda, els socialistes aconsegueixen unificar els dos partits, sota la direcció de Liebknecht, que redactarà un programa comú adoptat en el Congrés

de Gotha el 1875. El nou «Partit Socialista Obrer d'Alemanya» sorgit de la unificació és un partit fort, recolzat sobre els sindicats d'inspiració socialista.

Les lleis d'excepció impulsades per Bismarck comporten una ràpida desorganització del partit i dels sindicats socialistes i obliguen a crear una organització clandestina (Rote Feldpost), diaris i revistes editats fora d'Alemanya (Der Social-Demokrat i Die Neue Zeit), i a desenvolupar organitzacions satèl·lits (associacions esportives, culturals...).

A la tardor de 1890, després de la caiguda de Bismarck, les lleis d'excepció foren derogades i el Partit Socialista inicia la reconstrucció. En el congrés d'Erfurt (1891) s'adopta el nom de «Partit Social-Demòcrata d'Alemanya (SPD)» i s'encarrega a Karl Kautsky la redacció d'un nou programa. En poc temps el SPD es converteix en el primer partit socialista del món i, també ràpidament, en el primer partit alemany (35% dels vots i 1.700.000 afiliats el 1912), dins un quadre de multipartidisme extrem.

d) La República de Weimar

Fundada pel SPD, aliat als partits burgesos del centre catòlic i demòcrates liberal, la República de Weimar és una democràcia formal i una democràcia de partits («Parteienstaat»). El SPD, que com s'ha dit era abans de la guerra el primer partit alemany, veu trencada la seva unitat abans mateix del final de la guerra.

L'ala esquerra revolucionària (Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Clara Zetkin...) s'escindeix del SPD i crea el 1916 la Lliga espartakista (Spartakusbund). L'abril de 1917, alguns eminents líders socialdemòcrates (Kautsky i Bernstein entre ells) s'escindeixen també i funden el Partit Social-demòcrata independent (USPD). El novembre de 1918, pocs dies després de la proclamació de la República a Berlín, els espartakistes i una fracció dels socialistes independents funden el Partit Comunista (KPD).

Els socialistes del SPD, que dirigeixen el govern provisional, decideixen aixafar la revolta insurreccional desencadenada pels espartakistes del KPD el gener de 1919 i, al mateix temps, aconsegueixen triomfar (38% dels vots) en les eleccions constituents del 19 de gener de 1919, en les quals no participen els comunistes, els socialistes independents obtenen només el 8% dels vots, i les forces de centre i dreta se situen a més de vint punts del SPD.

Fins a l'inici dels anys trenta, SPD, Zentrum i Liberals dominen l'escena política. Però el creixement de les forces extremistes és notable.

L'octubre de 1920 la majoria de l'USPD s'integra al Partit Comunista i només una minoria retornarà el 1922 al SPD. El KPD és, a partir de llavors, un partit fort que aplica amb rigor i ceguesa l'estratègia revolucionària de «classe contra classe», situant-se de 1924 a 1933 entre 10 i 17% dels vots.

A l'altre extrem, es funda a Baviera el Partit nacional-socialista (DNSAP), sobre bases anticapitalistes, antisocialistes, antiliberals i antiparlamentàries. Adolf Hitler, que n'esdevindrà ràpidament el seu cap, li donarà més tard l'orientació del totalitarisme racista i el caràcter messiànic. Després de les eleccions de març de 1933 (44% dels vots pel partit nazi), Hitler fa aprovar la llei de juliol de 1933 que suprimeix els partits i la de desembre de 1933 que formalitza la unió del partit nazi i l'Estat.

e) La construcció de la RFA

La República Federal d'Alemanya és, doncs, un producte de la post-guerra mundial, i la Llei Fonamental de Bonn de 1949 intenta bastir un sistema polític, enfrontant-se des del primer moment amb unes noves dificultats: construir una democràcia autèntica sense recaure en els errors del passat, fundar una societat unida sense comprometre la reunificació.

El nou Estat alemany deu, en primer lloc, la seva existència a una voluntat estrangera, la dels aliats. Aquests han pres part activa en l'elaboració i han aprovat el projecte definitiu de la Llei Fonamental. Han controlat la vida política econòmica, ordenant mesures de desnazificació més o menys enèrgiques, distribuint llicències de premsa, i procedint a desmantellar els fruts i desconcentrar la indústria alemanya. Finalment, els americans han contribuït, a través del Pla Marshall, al redreçament econòmic alemany.

La guerra freda és el segon element que marca la construcció de la RFA. Això produeix la separació d'una zona d'ocupació soviètica de la resta d'Alemanya i l'estatus especial de Berlín. Es també la guerra freda la que ha dirigit, accelerat i intensificat la integració del conjunt format per les zones americana, britànica i francesa en el camp occidental.

Des de l'adopció de la Llei Fonamental de Bonn, la vida democràtica alemanya s'ha organitzat en el marc de les institucions dels Estats (Länder) i de la

federació (Bundesrepublik), sobre la base dels partits polítics, que entre 1945 i 1949 s'han anat constituint o reconstituïnt.

Les primeres eleccions al Bundestag (14 agost 1949) situen ja els partits que protagonitzaran la vida política de la RFA. El SPD (29,2%) i el KPD (5,7%) seran a l'oposició d'un govern integrat pels demòcrata-cristians (CDU-CSU- 31%), els liberals (FDP- 11,9%) i el Partit Alemany (DP- 4%) dirigit per Konrad Adenauer. L'estabilitat del govern i la ràpida reconstrucció material del país varen permetre a la RFA reconquerir les prerrogatives nacionals. Finalment, els acords de Paus d'octubre de 1954 posen fi al règim d'ocupació: «La República Federal exercirà en conseqüència la plena autoritat d'un Estat sobirà sobre els afers interiors i exteriors».

ELS GRANS PARTITS ALEMANYS D'AVUI

La República Federal d'Alemanya es caracteritza per l'existència de partits polítics poderosos i estables. La força dels partits és a la vegada jurídica i financera: la Llei fonamental de Bonn és la primera Constitució occidental que reconeix i defineix el paper dels partits polítics (art. 21); l'acord d'un finançament directe dels partits per l'Estat, juntament a un control públic dels seus recursos (previst en la Constitució de 1949 i ampliat en la reforma constitucional del 1983), atorguen als partits alemanys bona part de la seva força i legitimitat davant la societat.

L'estabilitat dels partits polítics alemanys prové de l'existència d'un «consens de fons», que no sembla haver-se qüestionat amb l'aparició, en els anys vuitanta, d'una nova formació política, els Verds. I el «consens de fons» es va anar instaurant en un llarg procés que culmina el 1959-60 i que té com a continguts fonamentals: el manteniment de l'economia social de mercat; la democràcia autoritària o democràcia de Cancellier, i una política exterior d'integració de l'occident.

a) La democràcia cristiana

Els demòcrata-cristians han estat sempre, a excepció de les eleccions de 1972, la primera força electoral de la RFA, mantenint-se en el govern de manera continuada de 1949 a 1969 i retornant-hi, després de més de 12 anys d'oposició, a partir de 1982.

Quan es parla de la democràcia cristiana alemanya, s'està parlant de dos partits diferents: la «Christliche Demokratische Union» (CDU) i la «Christliche Soziale Union» (CSU). Ambdós partits es reuneixen només en un sol grup parlamentari i en una comunitat de treball. De fet, la CSU és el darrer gran partit regional d'Alemanya: el partit dominant de Baviera, Land que, a partir de 1945, s'ha desenvolupat amb una insòlita rapidesa, transformant-se en menys de 20 anys de zona agrària en zona industrial. Malgrat aquesta ràpida transformació de Baviera, la CSU continua essent un partit de classes mitges, compost d'agricultors, artesans, comerciants i empresaris, i que està ben implantat tant a les zones rurals com a les ciutats en una àrea principalment catòlica. La CSU no ha perdut encara la seva empremta catòlica: el 15 % dels seus afiliats són de religió evangelista, mentre el 84% son catòlics (a Baviera, el 70 % de la població és catòlica i el 25 % protestant). Des del punt de vista organitzatiu la CSU és un partit regional bavarès i autònom, que ha sabut doblar la seva afiliació entre 1969 i 1985. Present únicament a Baviera, la CSU, amb els seus 184.000 afiliats, sobrepassa àmpliament la FDP que té àmbit federal. Amb les majories absolutes més fortes en tota la RFA, la CSU està sòlidament afermada en el seu poder de Baviera.

Des del punt de vista ideològic la CSU, per comparació amb la CDU, posa l'accent en el federalisme i es pronuncia per una lluita més directa contra l'adversari polític. El programa de 1968 ha estat reemplaçat en els anys setanta (sota l'impuls de Franz Josef Strauss, president del partit des de 1961) per un nou text que defineix la CSU com a partit conservador, liberal i social. En gran mesura la CSU s'ha sabut alliberar de la imatge de partit de notables, implantat sobretot entre la pagesia i l'artesanat, i s'ha anat afirmant com a partit urbà, capaç de mobilitzar els obrers i empleats, i trobant un feliç equilibri entre la tradició i la modernitat.

Entre la CSU y la CDU existeix un «protocol territorial» sobre la base del qual els dos partits es divideixen les zones d'influència, en el sentit que, mentre l'organització de la CSU està circumscrita a Baviera, la de la CDU s'estén a la resta de Länder de la federació.

La CDU té un origen molt descentralitzat. Es crea al llarg de 1945 per impuls de catòlics i protestants anti-hitlerians, a través de diverses iniciatives adoptades en un mateix sentit en diferents regions i que confluiran lentament en una sola organització. El desembre de 1945 té lloc la primera assemblea cristiano-demòcrata a Bad-Godesberg; el febrer de 1947 es crea una comunitat de treball a Königstein, a Ahlen s'adopta pels demòcrata-cristians de la zona britànica un programa econòmic i social inspirat pel cataclisme social i el sindicalistes, i la CSU pren la decisió de mantenir la seva autonomia.

En les eleccions de 1949, la CDU no és encara un partit, però un mes abans de les eleccions, a Düsseldorf, aprova un programa que esborra tot allò que de socialitzant tenia el programa d'Ahlen, i posa les bases de l'economia social de mercat, que esdevindrà la seva principal bandera. El partit, com a tal, comença a organitzar-se el 1950 (primer congrés a Goslar).

Durant els primers 20 anys de la RFA, la CDU-CSU encapçala el govern, primer (1949-1966) en coalició amb els liberals (FDP) i algun petit partit (govern Adenauer [1949-1963] i Erhard [1963-1966]) i després en la gran coalició amb el SPD (govern Kiesinger [1966-1969]). Aquests governs demòcrata-cristians s'assimilen a la brillant reconstrucció d'Alemanya després de la guerra mundial anomenada el «miracle alemany».

Després de 20 anys d'exercici del poder a nivell federal, la CDU-CSU ha acceptat malament el seu pas a l'oposició el 1969. L'alternança va fer néixer una profunda rancúnia contra els partits de la coalició SPD-FDP, i va conduir a la crisi de 1972. La desfeta electoral de setembre de 1972 (primera i única ocasió, fins el present, que la CDU-CSU no és el primer partit a nivell federal), va permetre però sobreposar-se a la decepció i preparar la seva renovació.

Sota l'impuls dels seus Secretaris Generals, Biedenkopf (1973-1977) i Greissler (des de 1977), la CDU s'ha reorganitzat completament. Perd el seu caràcter de partit de notables i esdevé un partit de masses, doblant el nombre d'afiliats entre 1972 i 1976. Reflexiona sobre les bases teòriques de la seva acció (congressos programàtics de Düsseldorf [1971], Hamburg [1973] i Mannheim [1975]), essent el programa federal adoptat a Ludwigshafen el 1978 la culminació d'aquesta llarga recerca: confirmació del seu lligam a l'economia social de mercat, però reconeixement de la necessitat de correccions sociopolítiques («la nova qüestió social»). La referència al cristianisme es manté, però es mostra el desig d'establir una bona cooperació entre cristians i no cristians al si del partit. L'home que fa possible aquesta renovació de la CDU és Helmut Kohl, president del partit des de 1973 i candidat a Cancellier des de 1976. Kohl representa una concepció suau del conservadorisme modern i, malgrat l'oposició de la CSU, no va trencar mai les relacions amb els liberals del FDP, fet que li permet retornar al govern federal (1982) després d'haver reforçat considerablement les seves posicions en els Länder.

Organitzativament la CDU s'estructura federalment en base a seccions locals que culminen en una federació per Land. L'òrgan suprem és el Congrés que es reuneix cada dos anys i que elegeix una Comissió federal de 90 membres d'on sorgiran el Comitè director federal de 30 membres i el Presidium federal de 10

membres. El President del partit és elegit pel Congrés i coincideix amb el líder demòcrata-cristià, Cancellor o candidat a Cancellor (el 1979, després d'un llarg pols amb Kohl i la direcció de la CDU, el líder de la CSU, Franz Joseph Strauss va aconseguir el reconeixement com a candidat oficial de la CDU/CSU a la cancelleria per les eleccions de 1980).

Ultra la zona de Baviera, dominada per la CSU, la democràcia cristiana té una forta implantació a Baden-Württemberg. En altres llocs la CDU es recolza en les organitzacions catòliques per afermar la seva implantació i influència, ja que si bé és un partit interconfessional, la gran majoria dels afiliats (70%) i de l'electoral és catòlic.

D'altra banda, la CDU/CSU ha comptat sempre amb el recolzament de les organitzacions patronals, particularment la Federació de la Indústria alemanya, la poderosa BDI que exerceix una enorme influència sobre la política econòmica alemanya tant a nivell nacional (Land i Federació) com a nivell supranacional (CEE).

Especial rellevància tenen algunes organitzacions satèl·lits de la CDU com la Unió juvenil, la Lliga de dones, l'Aliança de les ciutats, la Confederació de l'economia, l'Associació de classes mitjanes, la Unió dels expulsats i pròfugs, i de manera especial els Comitès socials (CDA) que agrupen els sindicalistes demòcrata-cristians i constitueixen, a l'interior del partit, un grup de pressió eficaç en favor d'orientacions programàtiques socialment avançades (les CDA, varen jugar un paper important en els primers anys d'oposició de la CDU amb l'objectiu de recuperar vot obrer i de forçar reorientacions socials en la seva etapa de reflexió programàtica). Cal destacar també l'existència de la Fundació Konrad Adenauer, com a centre de reflexió i influència ideològica.

Dins la CDU es pot comptar l'existència de dos corrents diferenciats i, en diverses ocasions, enfrontats: el corrent reaccionari-conservador, que propugna una política obstruccionista i de reideologització que destrueixi definitivament la base del partit liberal FDP (aquest corrent compta amb el suport exterior de la CSU, però és minoritari dins la CDU), i el corrent liberal-conservador, que promou el manteniment del «consens de fons» i de les bones relacions amb la FDP. Electoralment les zones de millor implantació de la CDU són Baden-Württemberg i Renània-Palatinat. A nivell federal s'ha mantingut sempre, a excepció de 1972, com el primer partit donat el seu caràcter de «catch-all-party» cristià-conservador, interconfessional i antisocialista, característiques que el fan la força hegemònica dins la burgesia alemanya, a més d'exercir una forta influència entre els treballadors catòlics.

b) Els liberals

El «Frei Demokratische Partei» (FDP) és l'hereu i continuador de la família política més antiga d'alemanya, el liberalisme. El 1945 es reconstitueixen, en diverses regions alemanyes, partits liberals, entre els quals el de la zona de Württemberg, liderat per Théodor Heuss, que seria president de la RFA de 1949 a 1959. Els diferents moviments es varen reunir a Heppenheim el desembre de 1948 i varen decidir fusionar-se donant lloc al FDP, que realitzaria el seu primer congrés el juny de 1949.

El FDP uneix les dues grans tendències contradictòries que s'havien format durant la República de Weimar: d'una banda, l'ala esquerra liberal, la tendència democràtica, antimilitarista i antiparsiana, encarnada pel Partit Democràtic Alemany (DDP) de 1919 a 1933, i a la qual pertanyia T. Heuss; d'altra banda, l'ala dreta, de tendència nacionalista, pro-prussiana i autoritària, del Partit del Poble Alemany (DVP) de Gustau Streseman en l'època de la República de Weimar. Els dos corrents s'uneixen en el refús comú del socialisme i del clericalisme, en la defensa de la llibertat econòmica i en la gran confiança en l'individu educat i cultivat. Caracteritzat per una gran heterogeneïtat interna, que el dividia tant políticament com geogràficament, el FDP no aconsegueix, de 1949 a 1956, afermar una línia política pròpia, sinó que s'adhereix a la complexa aliança que lidera Adenauer des de la CDU.

La divisió interna el porta a l'escissió l'any 1956 —amb la creació del Partit Popular Lliure (FVP), que torna a unificar-se amb el FDP l'any següent— i li significa un clar descens electoral i la no participació en el tercer govern Adenauer (1957-1961). El 1961 recupera la seva força electoral i retorna al govern.

La ruptura de la coalició amb Ludwing Erhard el 1966, el pas a l'oposició durant el període de la gran coalició CDU-SPD (1966-1969), l'elecció de Walter Scheel com a president del FDP, i el vot favorable al candidat del SPD a la Presidència de la República de 1969, creen les condicions d'un acostament als socialistes que es concretaran en el govern SPD-FDP, malgrat que el resultat dels liberals en les eleccions de 1969 (5,8% dels vots) és el més dolent de la seva història en el nivell federal.

El pas del liberalisme nacional, encarnat pel vell president Erich Mende (1960-1968), al liberalisme de centre-esquerra s'inicia en el Congrés de Nuremberg (juny 1969) i pren forma amb el programa aprovat a Friburg, el 1971, que desenvolupa la idea del liberalisme social.

L'aliança a nivell federal amb el SPD es mantindrà fins entrada la dècada dels vuitanta, moment en el qual, la persistència de la crisi econòmica farà que les preocupacions econòmiques, financeres i fiscals guanyin terreny als objectius socials i es manifestin les divergències amb el SPD.

Tretze anys després d'haver-se pronunciat pels socialdemòcrates, el FDP decideix acabar amb aquesta aliança i retornar a la coalició amb la CDU-CSU (octubre de 1982). Les importants divergències en les qüestions econòmiques i socials i el creixement de les tesis neutralistes serveixen de pretext per a la ruptura, la qual va ésser explicada, des de l'òptica del SPD, per consideracions electorals i pel pes creixent dins el FDP de l'ala economicista encapçalada pel ministre d'economia Otto Lambsdorff.

De 1982 a 1984, els resultats del FDP són catastròfics, fins el punt de desaparèixer de diverses assemblees de Land, recular notablement en les eleccions federals de 1983 (6,9%), i perdre la seva representació al Parlament europeu el 1984 (4,8% vots). Aquests retrocessos electorals s'acompanyen amb la pèrdua, durant aquests mateixos anys, de milers de militants.

Malgrat això, l'orientació cap el centre-dreta es confirma el 1985 amb la retirada de Hans-Dietrich Genscher de la presidència del partit, que dirigia des de 1974, i la seva substitució per un representant de l'ala més moderada, Martin Bangemann.

L'orientació més conservadora donada al FDP sembla que li és beneficiosa electoralment, ja que pateix menys pèrdues en les eleccions regionals des de 1985 i recupera bona part de la seva força en les eleccions federals de 1987. De qualsevol manera, però, la supervivència del FDP es planteja de manera més dramàtica amb el creixement progressiu, i en bona part espectacular, dels Verds.

Organitzativament el FDP és un partit molt descentralitzat, que reuneix uns 70.000 afiliats, agrupats en federacions de Länder. Partit de notables, el canvi d'orientació realitzat a finals dels seixanta es reflecteix en la seva estructura militant: fins a 1969, les antigues classes mitjanes (agricultors i petits empresaris) estaven sobre-representades; al llarg dels anys setanta, el FDP s'implanta sobretot en les noves classes mitjanes (quadres, funcionaris, alts empleats).

La seva estructura organitzativa és molt oberta (per exemple, en el Congrés del partit poden participar-hi tots els militants, que tenen dret de paraula encara que no siguin delegats), i la línia política es decideix de manera autònoma en cada nivell

organitzatiu, a nivell federal pel grup parlamentari i pel comitè directiu restringit (presidium) de 9 membres.

El FDP no compta amb importants organitzacions colaterals. Els Joves Demòcrates Alemanys (DID) i l'Associació Universitària Liberal (LHV) són formalment independents del partit i tenen una implantació modesta. S'ha de mencionar també la Fundació Friedrich Naumann, com a centre de reflexió teòrica i de finançament d'activitats diverses.

Electoralment el FDP té una implantació relativament homogènia en tota la federació, amb una representació superior a la mitjana a Baden-Württemberg, i clarament inferior a la mitjana al Sarre. L'autonomia de cada federació de Land li permet, però, associar-se al govern amb el SPD o la CDU segons els casos.

c) El partit social-demòcrata

El «Social Demokratische Partei Deutschlands» (SPD) va ésser reconstruït el 1945, tot conservant el programa fonamental de Heidelberg (1925) que combinava el marxisme i el reformisme, la qual cosa el feia concebre per gran part dels seus afiliats com partit obrer reformista d'esquerra.

El 1952 aproven a Dortmund un nou programa, que de fet ja abandona el marxisme, i posa l'accent en les reformes pràctiques, la política de defensa i la política exterior, i afirma la voluntat de convertir-se en partit de govern.

Els resultats electorals de 1953 i 1957 (mantenint-se al voltant del 30% del vots, mentre la CDU-CSU arribava al 45% i al 50% respectivament) decepciona als dirigents socialistes. El SPD decideix llavors iniciar una revisió total de la seva política, del seu programa i dels seus mètodes.

A Bad-Godesberg, el novembre de 1959, el Partit socialdemòcrata adopta un nou programa de base de gran transcendència per al seu futur. Abandonat, ara clarament, el marxisme, el SPD renúncia a ser un partit de la classe obrera per esdevenir un partit del poble, i afirma la seva acceptació i adopció dels mecanismes econòmics fonamentals del capitalisme (lliure concurrència, lliure iniciativa empresarial, llei del mercat) que vol, però, que funcionin al servei de la justícia social, de les llibertats individuals i de la democràcia. Preconitza un socialisme avançat, del repartiment, l'educació, la llibertat d'esperit, de la democràcia i la pau.

L'obertura ideològica de 1959 permet al SPD esdevenir, l'any 1966, el soci de la CDU-CSU en el govern de la «gran coalició» de 1966 a 1969, demostrar que és capaç d'assegurar el benestar, el progrés i la seguretat del país, i de dirigir el govern federal de 1969 a 1982. En col·laboració amb els liberals del FDP, els socialistes varen aconseguir incontestables avenços en la seva política de normalització amb la RDA i els països de l'Europa de l'Est (Ostpolitik), i varen impulsar importants reformes en el terreny econòmic i social i en matèria educativa.

Però, a partir de meitats dels anys setanta, la crisi econòmica va limitar considerablement la capacitat de reformes del SPD. Obligat a gestionar la crisi i abandonar l'ambiciós programa reformista de 1969. El Cancellier Helmut Schmidt (que havia succeït a Willy Brant el 1974) va accentuar la crisi d'identitat, sobretot a partir de finals dels setanta.

Des de 1969, el SPD ha conegut debats teòrics molt intensos i no sempre favorables a la seva imatge en l'opinió pública alemanya. El debat intern amb els «Jusos» (joves socialistes) va pertorbar el partit en la segona meitat dels setanta i va produir-li pèrdues importants en els Länder i en les grans ciutats (per exemple Frankfurt i Munich). Després d'aquestes llargues i confoses controvèrsies amb l'esquerranisme marxista, el SPD ha d'afrontar un nou debat ideològic (a partir de l'inici dels vuitanta) davant la presència dels moviments «alternatius», ecologistes, anti-nuclears i pacifistes.

Malgrat el seu retorn a l'oposició des de 1982, i el manteniment de les lluites entre les tendències, el SPD ha retrobat certa unitat i moderació de plantejaments. Preparant l'actualització del programa de Bad-Godesberg, sota la direcció d'una «Comissió dels grans valors fonamentals», el SPD intenta conciliar l'economia social de mercat i l'ecologia (proposta de substitució de l'energia nuclear, per exemple). En els darrers anys, a més, ha anat preparant una renovació del lideratge del partit: Willy Brandt (president del partit des de 1964) renova l'equip dirigent el 1984, incorporant Henrich Vogel i Johannes Rau, i la seva dimissió l'any 1987 possibilita l'accés a la troika dirigent, al costat de Vogel i Rau, del jove líder del Sarre, Oskar Lafontaine.

Essencialment, l'organització del SPD es manté igual des dels seus orígens. El voltant del milió d'afiliats que agrupa (després de superar la crisi de reclutament dels anys cinquanta) està organitzat en unes 10.000 seccions locals, reagrupades en 22 federacions de districte o de Land. L'òrgan suprem és el Congrés que elegeix un Comitè director de 33 membres, però el paper determinant en la direcció política del partit el té el presidium de 12 membres i l'executiu restringit de 4 membres (president, 2 vice-presidents i tresorer). D'altra banda, la política del partit

és discutida i decidida pel grup parlamentari del Bundestag i els seus diversos òrgans, especialment el president del grup, en col·laboració amb l'executiu del partit.

Especial rellevància, interna i pública, tenen els anomenats «grups de treball» del partit, que poden presentar propostes en els congressos i mantenir, amb l'acord de la direcció de cada nivell, presència pública. Els més importants d'aquests grups de treball són els dels joves (Jusos), de les dones (ASA), dels treballadors (APA) i dels ensenyants (ASL).

La confederació dels Sindicats alemanys, la poderosa DGB, creada el 1949 i que té més de 7 milions d'adherents, malgrat el seu caràcter unitari i sense lligam amb cap partit, tant pels seus principis programàtics, com per la seva pràctica sindical, manté una estreta relació i una gran influència sobre el SPD.

Des del punt de vista electoral, el SPD és el segon partit de la RFA, a excepció de 1972 que va aconseguir superar quasi 1 punt a la CDU-CSU. La seva implantació és bastant homogènia, essent Baviera i Baden-Württemberg les zones de menor presència i força electoral.

Durant el període que exercia el poder federal, el SPD va retrocedir en alguns Länder, perdent els governs de la Baixa Saxonia i de Berlín. Després del seu retorn a l'oposició ha millorat novament en diversos Länder, guanyant el govern al Sarre i a Schleswig-Holstein, i recuperant la ciutat de Munich de la CSU.

Sens dubte, la principal preocupació electoral del SPD des de l'inici dels vuitanta és la progressió dels Verds que obtenen una bona part del seu electorat dels socialistes.

d) Els Verds

El partit dels Verds (Die Grünen) es constitueix, com a tal, a Karlsruhe el gener de 1980, i es pot considerar l'hereu dels moviments socials, estudiantils, antiautoritaris i alternatius, de finals dels anys seixanta i dels setanta. De fet tindrien com a precedent el moviment d'iniciatives ciutadanes (Bürgerinitiativen) que es desenvolupa a la RFA entre 1972 i 1977, i es formaria com a fusió de partits i llistes electorals «verdes» (els ecologistes «purs», conservacionistes), «abigarrades» (membres o ex-membres de grups d'extrema esquerra i ex-militants socialdemòcrates), i «alternatives» (gent d'esquerra independent, feministes...).

Entre 1976 i 1978 es formen diversos partits regionals de protesta, que confluiran el 1979 en «Unificació Política Alternativa-Els Verds» amb l'objectiu de participar en les eleccions al Parlament Europeu de juny de 1979. En aquestes eleccions obtenen un modest resultat (3,2% dels vots) però una substancial indemnització electoral (4,7 milions de marcs) que li serviran per finançar la infraestructura del partit Verd.

Poc després de la seva constitució com a partit, els Verds aconseguixen per primera vegada representació en un Landtag, el de Baden-Württemberg (5,3% vots). Els resultats de les eleccions federals d'octubre de 1980 són mediocres (15% vots), però s'inicia llavors un progressiu ascens electoral aconseguint l'entrada en els parlaments de diversos Länder: Berlín (1981-7,2%), Baixa-Saxonia (1982-6,5%), Hamburg (1982-7,7%) i Hesse (1982-8,0%). Les eleccions federals de març de 1983 consagren l'existència del nou partit amb 5,6% dels vots i 27 escons al Bundestag, fet que es reforma en les eleccions del Parlament Europeu de 1984 on aconseguixen el 8,2% dels vots i 7 dels 81 escons de la RFA.

A finals de 1984 esclata, però, la lluita oberta entre els ecologistes reformistes d'una banda, i els ecologistes radicals i ecosocialistes per altra (els «realos» i els «fundis»), i en el congrés d'Hamburg (desembre de 1984) es polaritza la discussió al voltant del tema de les aliances, produint-se l'abandonament del partit de Rudolf Bahro, un dels dirigents fonamentals més radicals.

Les derrotes electorals al Sarre i a Renània-Nord Westfalia de 1985 enforteixen el corrent reformista, i a finals d'aquest any els Verds de Hesse donen un pas més en la seva política «realista» i entren en coalició de govern amb el SPD. D'aquesta manera Josef Fischer es converteix en el primer Ministre verd (de Medi Ambient i Energia) en un Land de la RFA.

En les eleccions federals de 1987, Die Grünen obté més de 3 milions de vots (8,3% de vots) i 42 diputats al Bundestag, la qual cosa —junt amb els més de 40.000 afiliats amb què compta— el consolida com a quarta força política de la RFA, a poca distància del tercer partit, el FDP.

L'ascensió dels Verds ha estat interpretada com una reacció dels electors contra la incapacitat aparent dels partits tradicionals a tenir en compte certs canvis que es produeixen en la societat industrial. Els Verds introdueixen elements nous en la vida política alemanya en tot allò que els diferencia dels altres partits.

Partidaris d'una altra concepció de la democràcia, permeten una gran autonomia a les estructures locals i regionals del partit. Per tal de lluitar contra la

distància que es crea entre els elegits i els ciutadans, van introduir la «rotació» que obliga als elegits a retirar-se en profit del següent de la llista, a meitat de la legislatura. Aquest principi ha estat creixentment contestat a l'interior del propi partit ja que impedeix tota continuïtat al treball parlamentari. Els Verds es consideren diferents de la resta de partits del Bundestag. Preconitzen una política, els valors de base de la qual són l'ecologia, els aspectes socials, la democràcia de base i la no-violència. Exigeixen canvis radicals d'orientació de la vida social i econòmica per tal de reconciliar l'home amb la natura.

Però en la pràctica política no han pogut limitar-se només als problemes de l'ecologia sinó que han hagut d'elaborar tesis sobre el conjunt de les grans qüestions polítiques. Això, juntament amb la gran heterogeneïtat dels seus membres, ha comportat greus diferències internes entre els «realistes» disposats a cooperar amb el sistema polític amb l'objectiu d'introduir-hi reformes, i els «fonamentalistes» que preconitzen una modificació total del sistema socio-econòmic i industrial sense acceptar cap compromís amb el sistema polític.

La progressió electoral dels Verds és important per l'evolució del sistema polític de la RFA. S'ha pogut comprovar que la clàusula del 5% no és infranquejable, de tal manera que ja no es pot parlar de l'immobilisme relatiu del sistema de partits i la conseqüent estabilitat d'aquest.

e) Els grups extremistes

Fora dels partits representants al Bundestag (tradicionalment CDU/CSU-SPD-FDP, i des de 1983 els Verds), els petits grups han tingut des de 1949 una existència marginal. Aquests petits partits particularistes o extremistes s'han estrellat contra el mur del 5%. Efectivament, la llei electoral de la RFA preveu que, per poder beneficiar-se de la representació proporcional, un partit ha d'obtenir bé tres escons directes producte del vot per circumscripcions uninominals, bé el 5% dels sufragis expressats a nivell federal producte del vot a les llistes de partit presentades a cada Land.

L'extrema dreta, ultra un important nombre de petits partits, ha estat representada sempre pel Partit Nacional-Demòcrata Alemany (NPD), creat el 1964 com a reagrupament de diverses tendències nacionalistes, xenòfobes i violentament antimarxistes.

Després d'un resultat molt minso en les eleccions federals de 1965 (2,2%), aconsegueix avenços importants en diverses eleccions regionals, arribant al 9,8%

dels vots a Baden-Württemberg el 1968, i no aconseguint per poc (4,3%) l'entrada al Bundestag l'any 1969. L'existència de la «gran coalició» i el relançament del debat sobre la qüestió alemanya serien les causes principals d'aquests avenços.

A partir d'aquell moment, la polarització electoral CDU/CSU amb el SPD retalla de forma considerable les expectatives del NPD que baixa per sota del 1,1% dels vots en totes les eleccions federals successives.

La previsió constitucional que prohibeix els partits que atemptin a l'ordre constitucional lliure i democràtic, o a suprimir aquest, va portar que el Tribunal de Karlsruhe prohibís el 1952 el Partit Socialista del Reich (SRP). Malgrat tot, existeixen a la RFA un nombre no menyspreable de grupuscles violents que es reclamen de Hitler, del Iller Reich i del NSDAP. Recentment ha produït certa alarma entre els partits democràtics alemanys, l'aparició de «Die Republikanen», agrupació del NPD i altres grups d'extrema dreta i que ha aconseguit, el gener de 1989, el 7,5% dels vots i 11 escons en les eleccions de l'Assemblea de Berlín, i un bon resultat a les eleccions al Parlament Europeu de juny de 1989 (7,1% i 6 escons).

La Guerra Freda i la por de la invasió soviètica fan del Partit Comunista d'Alemanya (KDP) el partit de l'estranger i del perill roig.

Malgrat això, en les primeres eleccions al Bundestag (1949) el KDP obté 5,7% dels vots. Però en les eleccions següents, el 1953, ja cau al 2,2%, i en el 1956, el Tribunal de Karlsruhe prohibeix el partit en aplicació de la norma constitucional.

Amb l'arribada de certa distensió internacional, s'autoritza en el 1968 la reconstrucció d'un nou partit comunista, el DKP que del 1972 a les darreres eleccions s'ha mogut entre el 0,2% i 0,3% dels vots.

Només es pot parlar d'una certa activitat dels comunistes del DKP (que a l'inici dels vuitanta comptaven amb poc més de 48.000 afiliats per contrast amb els més de 70.000 que tenia el KPD abans d'ésser il·legalitzat), en les universitats i en certs sindicats.

Com expressió del lligam del DKP amb els comunistes de la RDA, es pot assenyalar que no compta amb federació al Berlín-Oest, on existeix un apèndix del SED de la RDA amb el nom de Partit Socialista Unificat de Berlín Oest (SEW).

EL SISTEMA DE PARTITS DE LA RFA: UN SISTEMA DE DOS PARTITS I MIG

La realitat política alemanya mostra que els partits s'han imposat, des de 1949, com els representants exclusius de la voluntat política del poble, anant fins i tot més enllà de la previsió constitucional que els defineix com a elements que concorren a la formació d'aquesta voluntat.

Les nombroses «iniciatives» o «comitès de ciutadans» que proliferen en els anys setanta expressen cert dèficit de representativitat dels partits. Però l'organització partidista sembla viva des del moment que moviments com els ecologistes i alternatius han recorregut a la creació de partits per expressar les seves reivindicacions i programes.

Des del punt de vista numèric, els partits han sofert a la RFA un procés de concentració notable. El 1949 estaven representats onze partits al Bundestag, el 1953 només sis, quatre al 1957, i de 1961 a 1983 s'estableix en tres el nombre de partits amb presència parlamentària.

Aquests tres partits (CDU/CSU, SPD i FDP) van concentrant, també, el nombre de sufragis. Així, mentre en el 1949 els tres partits sumaven el 72,1% dels sufragis, en el 1957 sumen ja el 89,7%, el 1965 el 96,4% i el 1976 el 99,1% i el 1980 el 98%. Si a aquest procés ajuntem que el tercer partit, el FDP, se situa a gran distància dels dos primers, que per ells sols representen al voltant del 90% dels sufragis, oscil·lant la diferència entre un i altre entre un màxim de 10 punts i mínim d'1 punt (fora del període 1957-1961, quan la CDU/CSU obté majoria absoluta), tindrem la raó principal que ha portat a qualificar el sistema alemany de partits com un sistema de dos partits i mig.

La necessitat i la voluntat d'establir coalicions de govern, la utilització de totes les combinacions possibles en aquestes coalicions, així com la progressiva transparència dels processos d'aliances (formació de nova aliança abans de les eleccions i refrendament electoral posterior), abonen la caracterització del sistema de partits de la RFA, mostra l'existència de l'ample consens en matèria de política econòmica i social, i justifica, sobretot a partir dels anys setanta, la forta concurrència per ocupar el centre de l'escenari polític. La forta posició dels partits en les institucions i en els engranatges del país, el llistó del 5% de la llei electoral i les modalitats de finançament públic han evitat l'esmicolament característic de la República de Weimar, i semblava posar molt difícil l'aparició a nivell federal de nous partits.

La presència creixent dels Verds ha vingut a modificar un mecanisme que semblava estabilitzat. És cert que l'entrada dels Verds al Bundestag l'any 1983, i

refrendada en les eleccions de 1987 sembla pertorbar el joc a tres, sobretot perquè el SPD ja no és l'únic partit a l'oposició. Però més aviat pot pensar-se, de cara al futur, en l'obertura d'un joc diferent d'aliances que no trenca amb la transparència del sistema. L'elector es troba en el moment de la tria davant de dos blocs clarament delimitats, que, d'una banda, lluiten per ocupar el centre, i d'altra banda, cuiden d'equilibrar aquesta lluita amb el manteniment de la clientela més tradicional.

L'evolució i l'acostament SPD-Verds i el manteniment del FDP com a tercer partit que pugui mantenir l'aliança amb la CDU/CSU que ha vist aparèixer el nou fenomen dels Republicans a la seva dreta, són en el present les perspectives que s'obren a un sistema que fins ara havia fet prova d'una remarcable estabilitat.

Resultats electorals

Resultats Eleccions Legislatives RFA

	Comunistes KPD - DKP	SPD	CDU / CSU
1949	5.7	29.2	31
1953	2.2	28.8	45.2
1957	-	31.8	50.2
1961	-	36.2	45.3
1965	-	39.3	47.6
1969	-	42.7	46.1
1972	0.3	45.8	44.9
1976	0.3	42.6	48.6
1980	0.2	42.9	44.5
1983	0.2	38.2	48.8
1987	0.2	37	44.3

	FDP	VERDS (Grüne)	Extrema Dreta
1949	11.9	-	5.7
1953	9.5	-	4.4
1957	7.7	-	4.7
1961	12.8	-	0.9
1965	9.5	-	2.2
1969	5.8	-	4.3
1972	8.4	-	0.6
1976	7.9	-	0.3
1980	10.6	1.5	0.2
1983	6.9	5.6	0.2
1987	9.1	8.3	0.6

Evolució afiliació

Evolucio de l'afiliació - Principals partits

	SPD	CDU / SPU
1905	400.000	-
1914	1.085.000	-
1919	1.012.000	-
1922	1.464.000	-
1932	1.010.000	-
1947	875.000	400.000 (CDU)
1956	612.000	220.000 (CDU)
1962	646.000	248.000 (CDU)
1968	732.000	357.000 (CDU+CSU)
1972	954.000	483.000 (CDU+CSU)
1976	1.021.000	832.000 (CDU+CSU)
1980	998.000	863.000 (CDU+CSU)

	FDP	COMUNISTES
1905	-	-
1914	-	-
1919	-	107.000
1922	-	380.000
1932	-	300.000
1947	-	325.000
1956	-	70.000
1962	-	-
1968	57.000	7.000
1972	57.700	33.000
1976	78.000	42.000
1980	-	-